

IZ INOSTRANIH ARMIIJA

SEVEROATLANTSKI PAKT I ODBRANA EVROPE

TRI NAJVAŽNIJA VAZDUHOPLOVNA MANEVRA U 1953 GODINI — »CORONET«, »MOMENTUM« I »MARINER«

U jednom od poznatih švajcarskih vazduhoplovno-tehničkih časopisa, izneo je Georg Fojhter iskustva sa prošlogodišnjih vazduhoplovnih manevara zemalja NATO-a, koja je skupio po raznim člancima svetske štampe. U više mahova on naglašava da se — usled napete političke situacije u svetu — mogu objaviti samo neke pojedinosti i neka iskustva sa manevara, ali da se uprkos tome, analizom poznatih činjenica, može doći do korisnih zaključaka.

U 1953 godini zemlje NATO-a izvele su u Evropi veliki broj vazduhoplovnih vežbi i manevara manjeg i većeg obima. Međutim, od naročitog su značaja veliki vazduhoplovni manevri poznati pod imenom *Coronet*, *Momentum* i *Mariner*. Svaki od ovih manevara, ponaosob, obuhvatao je samo jedan deo vazduhoplovne delatnosti, ali su sva tri manevra zajedno činila organsku celinu, ako se uzme u obzir da vazdušni desanti i transporti uopšte nisu bili predviđeni. Važno je podvući da je manevar *Mariner* obuhvatio toliko prostranstvo koje dotada nije obuhvatio nijedan mirnodopski manevar.

Svrha manevara *Coronet* je bila da se ispita dejstvo 2-ge i 4-te vazduhoplovne taktičke komande (VTK) zemalja NATO-a, koje baziraju na evropskom kopnu. Kopnena vojska je učestvovala u manevru samo utoliko što ga je koristila za analizu mogućnosti snabdevanja, prvenstveno vazdušnim putem.

U manevru *Momentum*, nalazila se u prvom planu odbrana Britanskih Ostrva od napada iz vazduha, na kojima baziraju strategiske vazduhoplovne snage zemalja NATO-a i strategiska bombardovanja.

Manevar *Mariner* je imao svrhu da ispita sigurnost snabdevanja evropskih zemalja — članica NATO-a morskim putem iz SAD i Kanade.

*

Manevar *Coronet* je otpočeo 24. a završio se 31. jula. Opšta situacija se sastojala u tome da su u Zapadnoj Evropi zamišljene države *Vestonija* i *Fantazija* međusobno zaratile. Zatim, u toku manevara ulazi u rat i treća država sa namerom da napadima iz vazduha, izvođenim sa Britanskih Ostrva, prisili zaračene države na obustavu neprijateljstava. Radilo se, praktično, o učešću 2-ge VTK, koja se sastojala od britanskih, belgiskih i holandskih vazduhoplovnih jedinica koje su predstavljale taktičku avijaciju zamišljene države *Vestonije* i 4-te VTK, koja se sastojala od američkih, kanadskih i francuskih vazduhoplovnih jedinica koje su predstavljale taktičku avijaciju zamišljene države *Fantazije*.

Jedinice 2-ge i 4-te VTK dejstvovale su sa stalnih aerodroma, sem britanskih jedinica iz sastava 2-ge VTK koje stalno baziraju u Zapadnoj Nemačkoj. Ove su se morale nešto pre početka manevara, saglasno opštoj situaciji, prebazirati na druge aerodrome, što je za 2-gu VTK predstavljalo odličnu priliku za vežbanje organizacije komandovanja u pokretnom ratu, s obzirom da su se morala premeštiti daleko od svojih stalnih mesta boravka i sva komandna mesta i štabovi. U početku operacije, dva do tri dana, to je imalo odraza i na komandovanje u 2-goj VTK, jer se pokazalo da su formacijska sredstva veze za vođenje pokretnog rata bila nedovoljna. Kada su sredstva veze povećana, nije više bilo teškoća u komandovanju.

U toku manevra su korišćeni novi aerodromi za reaktivnu avijaciju, izgrađeni u Zapadnoj Nemačkoj, i to: Gajlenkirhen, Vildenrat, Butvajlerhof i Brigen — u Britanskoj okupacionoj zoni, i Landstul, Bitburg, Han, Sprangdalen i Sembah — u Američkoj okupacionoj zoni. Svi ovi aerodromi imaju uređene poletno-sletne staze u dužini od 2.500 m i sposobni su da prime sve tipove reaktivnih aviona.

Manevar je pokazao da je broj tipova aviona u naoružanju 2-ge i 4-te VTK smanjen. Naročito je to upadljivo u lovačko-bombarderskoj avijaciji, gde su sve jedinice zemalja NATO-a, sem britanskih i kanadskih, naoružane sa američkim avionima *F-84 Thunderjet*, kao standardnim tipom.

Iz toka samog manevra vredno je spomenuti neke važnije momente u pogledu korišćenja borbenih aviona. 25 jula je prvi put primenjen za bombardovanje iz brišućeg leta britanski laki reaktivni bombarder *Canberra*, 27 jula reaktivni avioni sa Britanskih Ostrva počeli su »bombardovanje«¹ industrijskog područja Rura, pri čemu su reaktivne bombardere predstavljali reaktivni lovci *Meteor*. Poseban interes pobuđuju noćni bombarderski napadi, izvođeni sa Britanskih Ostrva čak do Kelna u Zapadnoj Nemačkoj, i to 28 jula sa klipnim bombarderima *Avro Lincoln* i reaktivnim bombarderima *Canberra*, sa visine od 6.700 do 10.000 m.

Iskustva sa ovog manevra su sledeća:

— Učinjen je veliki napredak u pogledu sadejstva između vazduhoplovnih jedinica raznih država NATO-a, jer su mnogo lakše savladavane teškoće koje nastaju usled različitosti pojedinih jezika.

— Učinjen je veliki korak unapred u pogledu standardizacije letaćkog materijala u naoružanju vazduhoplovnih jedinica država NATO-a.

— Novi aerodromi reaktivne avijacije potvrdili su svoju vrednost. Sa novih aerodroma mogli su reaktivni lovci poletati i nizvetar, što prilično skraćuje vreme potrebno za poletanje, s obzirom da se avioni u cilju maskiranja moraju razmeštati na velikom prostranstvu.

— Pri vođenju pokretnog rata, u samom početku operacija, vazduhoplovne snage moraju raspolagati sa više sredstava za vezu od onih koje imaju normalno — po formaciji, kako bi bile u stanju da obezbede nesmetano komandovanje.

— Niskoleteći reaktivni lovci — bombarderi nisu se mogli otkrivati na vreme pomoću postojećih radarskih sredstava. Vremenski razmak između prvog javljanja i napada iznosio je, prosečno, svega 15—20 sekundi, usled čega su obe zaraćene strane bile prisiljene da lovcima štite sopstvene aerodrome, radarske stanice i druge važne objekte.

— Danju, na 9.000 m, reaktivni lovci tipa *F-86 F Sabre* i *de Havilland Venom* mogli su, u većini slučajeva, da blagovremeno presreću leteće reaktivne lovce *Meteor*, koji su predstavljali reaktivne bombardere.

Noćni bombarderski napadi, sa klipnim bombarderima *Avro Lincoln* i mlaznim bombarderima *Canberra*, bili su uspešni, jer su ovi uspevali da, obilnim bacanjem stanjolskih listića, uspešno ometu radarsku mrežu, uprkos tome da su noćnim lovcima priznata 23 oborena klipna bombardera *Avro Lincoln*, i što nijedan mlazni bombarder *Canberra* nije bio prisiljen na borbu u vazduhu.

*

Manevar *Momentum* je imao za cilj da ispita sistem vazdušne odbrane Britanskih Ostrva, pa je usled toga obuhvatio teritorijalnu lovačku avijaciju, službu VOJIN,¹⁾ PAA i, u izvesnom obimu, i razne civilne mere odbrane. Manevar je počeo 14, a završio se 23 avgusta. On nije trajao neprekidno, nego se, ustvari, sastojao iz tri dela: prvi deo od 14 do 16, drugi od 19 do 20, a treći od 21 do 23 avgusta. U prvom i trećem delu manevra vežbani su zaštita konvoja i napadi na konvoje, dok su za sve vreme trajanja manevra vežbani dnevni i noćni napadi na pomorska pristaništa, industrijske gradove, aerodrome i druge važne objekte na Britanskim Ostrvima, pri čemu su upotrebljavani svi načini napada — od napada iz brišućeg do napada iz horizontalnog leta sa najvećih visina. Bombarderi koji su napadali startovali su delimično sa aerodroma u Zapadnoj Nemačkoj i Danskoj, a delimično sa aerodroma u Engleskoj, s tim što su prvo leteli daleko

¹⁾ Vazdušno osmatranje, javljanje i navođenje.

nad Severnim Morem, da bi odatle, zatim, otpočeli manevar za napad na određeni cilj.

Kod tih napada upotrebljavani su razni tipovi bombardera. Za napade iz brišućeg leta upotrebljavan je još uvek *Douglas B-26*, a za noćne napade *Avro Lincoln* i *Boeing B-29 Washington*. Od reaktivnih bombardera upotrebljavan je prvenstveno *Canberra*, a i američki *North American B-45 Tornado*. Sem toga, reaktivne bombardere predstavljali su reaktivni lovci *F-84 Thunderjet* i *F-86 Sabre*.

U delu manevara koji je bio posvećen zaštiti konvoja do obala Britanskih Ostrva i napadima na konvoje, upotrebljavan je, sem standardnih tipova aviona, u engleskom pomorskom vazduhoplovstvu i prvi put novi *Westland Wyvern*. Konvojima duž južne i istočne obale Britanskih Ostrva dodeljivana je i vazдушna zaštita, koju su sačinjavali, uglavnom, reaktivni lovci *Meteor*, a koji su starovali sa aerodroma na obali.

Kod napada klipnih bombardera bilo je malo novosti. Glavna iskustva su, besumnje, dobivena učešćem reaktivnog bombardera *Canberra*, koji je prvi put upotrebljen u većem broju. Napadi su vršeni, doduše, sa manjim grupama, ali zato neprekidno i na celoj manevarskoj prostoriji. Ove grupe su se sastojale od 3—4 aviona *Canberra*, tj. u grupama je ukupno bilo 9—12 aviona. U nekim napadima, avioni *Canberra* su primenili nov način bombardovanja a da pritom nisu videli zemlju, ali o tom nisu saopšteni nikakvi rezultati.

Interesantno je napomenuti da su posade reaktivnih bombardera *Canberra* svršile poseban kurs za taj avion, tako da svaka posada pretstavlja prvo-razrednu momčad. To se objašnjava time što savremeni reaktivni avioni iziskuju naročitu uvežbanost posada, čime se mnogo povećava verovatnoća pogotka svake bačene bombe.

Bombarderi *Canberra* su vršili napade sa visine od 12.000—15.000 m, nesmetano od PAA i reaktivnih presretača. Njihovim posadama je naročito skrenuta pažnja da osmatraju reaktivne lovce, ali je samo nekoliko posada izvestilo da su ih primetile. Reaktivni lovci, međutim, nisu bili u stanju da na tim visinama presretnu pomenute bombardere akamoli da ih prisile na odbranu.

Iskustva sa ovog manevara jesu:

— Na manevaru su sistematski ispitivani svi načini bombardovanja sa reaktivnim bombarderima. Pored toga, usled još malog broja reaktivnih bombardera u operativnim jedinicama, napadi su se često morali da vrše i reaktivnim lovcima.

— Posade reaktivnih bombardera potrebno je uvežbavati da bi se do maksimuma povećala verovatnoća pogađanja bombama. Ovaj način školovanja i primena novog načina bombardovanja (da se pritom ne vidi zemlja) ukazuju na to da se i *Canberra* predviđa za bombardovanje atomskim bombama.

— Reaktivni bombarderi su najčešće primenjivali bombardovanje sa visine od 12.000—15.000 m, tako da reaktivnim lovcima, sa postojećim radarskim sredstvima, nije uopšte bilo moguće da blagovremeno presreću reaktivne bombardere.

*

Od 16 septembra do 8 oktobra održao se na prostoru Severnog Mora, Kanala i Severnog Atlantika manevar *Mariner*, dosada najveći kombinovani pomorski i vazduhoplovni manevar zemalja NATO-a. U manevaru je učestvovalo oko 500.000 ljudi, 1.000 aviona i 300 brodova, među njima engleski nosači aviona *Eagle*, *Implacable*, *Indefatigable*, *Illustrious*, kanadski *Magnificent* i američki *Wasp*, *Bennington* i *Siboney*.

Plava strana je pretstavljala zemlje NATO-a, a crvena strana protivnika. Manevar je započeo time što su delovi britanske domaće flote isplovili na Atlantik, gde su susreli američku i kanadsku flotu, da bi, zatim, uz obale Severne Amerike, zajedno izvodili vežbe protiv podmornica i strategijskih bombardera.

Kad su se, 21 septembra, ove taktičke vežbe završile, jedan flotni sastav plave strane, koji se sastojao od američkih i kanadskih jedinica, otplovio je prema Evropi. Njemu se pridružio u toku plovidbe jedan britanski sastav sa bojnim brodom *Vanguard* i nosačem aviona *Eagle*. Istovremeno su se u Severnom Moru, Kanalu, Biskajskom Zalivu i na severozapadnim prilaznim morskim putevima za Evropu pojavile pomorske snage crvene strane. Od 24 septembra su nadvodni

brodovi i avioni plave strane štitali 50 konvoja koji su preko Severnog Atlantika plovidli prema Evropi.

Plava strana je raspolagala, sem aviona sa nosača, i vazduhoplovnim jedinicama koje su sačinjavali avioni za strategiska izviđanja na moru i avioni za borbu protiv podmornica. Bili su zastupljeni ovi tipovi aviona: *Avro Shackleton*, *Lockheed Neptune*, *Short Sunderland* i *Avro Lancaster*. Baze ovih aviona su bile raspoređene od Keflavika na Islandu do Lioteja u Maroku. Crvena strana je raspolagala bombarderima engleskog vazduhoplovstva, pre svega, tipovima *Avro Lincoln*, *Boeing B-29 Washington* i *English Electric Canberra*. Za napade na konvoje, kada su se približavali obalama Britanskih Ostrva, crvenoj strani su stajali na raspoloženju i avioni 2-ge i 4-te VTK, koji su dejstvovali sa evropskog kopna, i jedinice engleskog pomorskog vazduhoplovstva, koje su dejstvovale sa baza u Engleskoj.

Konvoje plave strane štitali su za vreme vožnje avioni sa nosača i avioni sa velikim akcionim radijusom, a kod približavanja Britanskim Ostrvima, vazdušna zaštita je pojačavana lovcima koji su poletali sa Britanskih Ostrva. Aktivnost vazduhoplovnih snaga crvene strane nije bila usmerena samo protiv konvoja, nego i protiv važnih pristaništa. Tako je, naprimer, Portsmaut bio »bombardovan« osam puta u toku 24 časa.

O rezultatima napada nisu saopšteni nikakvi bliži podaci. Zna se samo da je obema stranama pošlo za rukom da izvrše više »potapanja« nadvodnih brodova i podmornica i da su obe strane imale gubitaka u avionima. Nije saopšteno da li je plavoj strani uspeo da dovede konvoje u Englesku, odnosno crvenoj strani da prekine snabdevanje morskim putem.

Od taktičkih uspeha saopšten je samo uspeh 813 eskadrile britanskog pomorskog vazduhoplovstva, naoružane avionima *Westland Wyvern*, koji se mogu upotrebiti kao lovci, laki bombarderi i torpedni avioni. U praksi se pokazalo da se ovaj brzi avion (ima elisoturbinski motor od 3.700 Ks), kada napada u niskom letu, može samo ponekad presresti, pa i tada, eventualno, tek posle uspešno izvršenog napada. Pomenuta eskadrila uspeła je da 2 oktobra »potopi« putnički brod *Queen Mary*, koji je pretstavljao transportni brod sa trupama, nosač aviona *Inplacable* i još jedan brod.

Taktičko iskustvo, koje bi se moglo izvući iz gornjeg primera, bilo bi da se sa postojećim modernim radarskim sredstvima ne može uvek i na vreme da utvrdi nailazak brzih, niskoletućih aviona.

*

Pošto su sva tri manevra zamišljena, upravo, kao organska celina, možemo na kraju izvući sledeće zaključke:

— U odbrani Evrope od eventualne agresije sa istoka, vojno rukovodstvo zemalja NATO-a pridaje vazduhoplovstvu veliki značaj.

— Kao što se iz prednjeg vidi, za vođenje jednog novog rata potrebna su najsvremenija radarska sredstva. Ovo je u svojoj kritici po završenom manevru *Coronet* naročito podvukao i komandant 2-ge VTK, britanski vazduhoplovni maršal, Robert Foster.

— Na manevrima su se sistematski ispitivale mogućnosti upotrebe reaktivnog bombardera *Canberra*, što je moralo dati naročito važna iskustva, budući da reaktivni bombarderi, iz razloga tajnosti, nisu bili ispitivani u Korejskom ratu.

— Uprkos postojanja najsvremenijih radarskih sredstava, uvođenje reaktivnih bombardera u operativne jedinice postavlja pred reaktivnu lovačku avijaciju skoro nerešive probleme presretanja, bilo da reaktivni bombarderi napadaju sa velikih visina, ili iz brišućeg, odnosno niskog leta.

— U vezi sa ovim, u budućnosti će biti potrebno da se u borbi protiv neprijateljskih brzih aviona primenjuju leteće radarske stanice, koje će biti u mogućnosti da ranije otkrivaju protivnika u vazduhu i time omogućće blagovremeno poletanje reaktivnih lovaca u cilju presretanja.

— U cilju rešenja istog problema, neophodno je posvetiti svu pažnju i ubrzati razvoj dirigovanih raketa *zemlja-vazduh*, koje će, u budućnosti, jedine biti sposobne da reše probleme presretanja.

I. G.

ZEMLJE BRITANSKE ZAJEDNICE NARODA

BRITANSKI PROGRAM NAORUŽANJA

Britanski ministar odbrane, feldmaršal Aleksander, izjavio je krajem januara da je, posle pažljivog razmišljanja i proučavanja od strane članova britanske vlade i vojnih eksperata, formulisana plan naoružanja koji će u toku sledećih godina predstavljati napredak — u granicama postojećih mogućnosti. Tom prilikom je naročito naglašen realistički karakter samog plana i iznete su sledeće činjenice: 1) Nikada ne može doći do *apsolutne* vojne bezbednosti. 2) Nijedna zemlja ne može sebi dopustiti da na naoružanje utroši više od određene količine novca, ljudske snage, materijala i proizvodnog kapaciteta, jer bi njihovim prevazilaženjem upropastila svoju privredu. Ukoliko Britanci ne budu ograničili oporezivanje, nikada se ne mogu nadati da će imati zdravu i snažnu privredu i da će održati svoje mesto među vodećim silama sveta. 3) Ne postoji mogućnost određivanja specijalnog datuma kada Britanci treba da budu stoprocentno gotovi za eventualni sukob. Takav se datum, naravno, može proračunati, ali bi i to predstavljalo samo obično nagađanje i ratna bi ga privreda kao takvog uzela u obzir sa svim onim što bi za sobom povukao. Međutim, kada bi taj određeni dan došao, da li bi Britanci uspeli da održe svoju odbranu na visokom nivou koji bi ona tada dostigla? — Feldmaršal Aleksander odgovara sa »Ne!« pa nastavlja ovim rečima: »S obzirom na to da mi nikada nećemo biti agresori, takav plan vojnih priprema nije samo potpuno nerazuman, već i nepraktičan. Stoga smo nekontrolisanu trku u naoružanju po svaku cenu, zamenili dugoročnim, čvrstim i proračunatim programom izgradnje naših oružanih snaga«.

Bolje oružje. — Prema rečima britanskog ministra odbrane, stalan napredak u naučno-istraživačkom radu i njegov razvoj održaće, ako ne i proširiti, otstojanje koje na tom polju postoji između Britanaca i njihovih eventualnih protivnika, u korist prvih. Ovo će važiti kako za ovu, tako i za naredne godine, u okviru postojećih finansijskih i privrednih mogućnosti.

U Organizaciji Severoatlantskog pakta, po rečima feldmaršala Aleksandera, postoji velika šupljina »usled odsustva nemačkog doprinosa«. Ta organizacija je pokazala pozitivan primer, ali bi je, u pogledu tehničke oblasti odbranbene saradnje, trebalo još znatno poboljšati. U pogledu standardizacije opravke pojavila su se pitanja bezbednosti, proizvodnje tehnike i patenata. Želja je da se još mnoge od njih sporazumno reše.

Prelazeći na pitanje savremenih ratnih sredstava, feldmaršal Aleksander je rekao da se nada da će »dva najbolja tipa lovaca na svetu, *Swift* i *Hunter*, uskoro ući u naoružanje vazduhoplovnih eskadrila«. Dalje, prvi od novih srednjih mlaznih bombardera V klase, koji će biti u stanju da nosi atomsku bombu, ući će ove godine u naoružanje. Britanci usavršavaju novi tenk sa teškim topom, sa jačom udarnom snagom od samog *Centurion*-a. Britanska armija takođe dobija novo PT oruđe, verovatno najjače koje je ikada imala pešadija. Što se tiče dirigovanih projektila, oni se još uvek nalaze u fazi razvoja; pokazali su znatan napredak, ali njihova masovna produkcija još uvek je »malo udaljena«.

Što se tiče britanskih prekomorskih obaveza — 10 kopnenih divizija u stranim zemljama — one su tako velike da usled toga u Britaniji ne postoji strategiska rezerva. Takvo stanje je veoma nezadovoljavajuće. Stoga, po rečima feldmaršala Aleksandera, Britanci moraju težiti da unekoliko smanje ove obaveze jačom integracijom svojih napora sa onima koje čine njihovi prijatelji i saveznici. Feldmaršal je završio sledećim rečima:

»Moja je namera da u zemlji izgradim pokretnu strategisku rezervu koja će biti pripravna da stupi u dejstvo na slučaj ma kakve hitne opasnosti, i to ma gde i ma u koje vreme. Ne vidim nikakve brze izgleda da se sadašnji rok dvogodišnje vojne obaveze skratiti.«

Članak se završava konstatacijom da su se odbranbeni napori Velike Britanije, izraženi u novcu, povećali preko 100% u odnosu na 1950 i sada dostižu oko 35 funti sterlinga (29.400 din.) po jednom stanovniku. To je više no u ma kojoj drugoj zemlji — članici Atlantskog pakta.

(The Times, 28 januar 1953)

JOŠ NEŠTO O BRITANSKOJ TERITORIJALNOJ ARMIJI

Problemu *Teritorijalne armije* se u britanskoj stručnoj i ostaloj štampi posvećuje sve više prostora.¹⁾ U jednom od vodećih britanskih vojnih časopisa, britanski general Skot razmatra pojedine probleme *Teritorijalne armije*; taj članak donosimo u izvodu.

Kao što je poznato, po otsluženju vojnog roka u *Nacionalnoj službi*,²⁾ svaki Britanac sledeće tri i po godine podleže vežbama u okviru *Teritorijalne armije*, kao njen obveznik. Ukoliko bi po otsluženju vojnog roka obveznik dobrovoljno pristupio *Teritorijalnoj armiji* za rok od četiri godine, on bi za učestvovanje u vežbama primao naknadu od 9 funti sterlinga godišnje.

Sve do sredine 1954 godine, brojno stanje *Teritorijalne armije* povećavaće se obveznicima koji su otslužili dvogodišnji vojni rok, dok odlazak obveznika iz *Teritorijalne armije* neće dostići svoj normalni nivo sve do početka 1955. Zakonom o obaveznom ostajanju u *Teritorijalnoj armiji* obveznika po otsluženju dvogodišnjeg roka obezbeđeno je brojno stanje *Teritorijalne armije*, ali se postavlja problem njenog starešinskog kadra. Obveznici ove armije dužni su da u roku od tri i po godine provedu 60 dana na vežbama ili manevrima, a po otsluženju roka u *Nacionalnoj službi*, oni ne zadržavaju dalje u *Teritorijalnoj armiji* svoje ranije postignute činove. Dosada ovaj problem nije postojao — pošto je veliki broj dobrovoljaca ove armije, vojnika i starešina, bio sa izvesnim iskustvom iz rata u Koreji i Malaji. 1947 i 1948, kada je *Teritorijalna armija* prvi put posle rata obnovljena, u njenim jedinicama, koje su trebale da imaju brojno stanje od 400—600 ljudi svih činova, bilo je samo 25% potrebnih oficira. U isto vreme broj ostalog ljudstva iznosio je svega 15% od predviđene formacije. Bilo je jedinica sa 10 oficira i 50 vojnika, a katkad i sa 20 oficira na 20 vojnika, ili, pak, 20 oficira i 200 vojnika. Ovakve krajnosti su postojale samo u manjem broju jedinica. Veterani iz Koreje i Malaje odigrali su po svom stupanju u *Teritorijalnu armiju*, veliku ulogu u prikupljanju dobrovoljaca i obuci, ali je većina njih dosada već otslužila svoju obavezu; stoga će glavni teret obuke ove armije pasti na oficire i ostale starešine regularne armije.

Za dalji opstanak *Teritorijalne armije* vrlo je važno pitanje dobrovoljaca, mada se razlika između obveznika i dobrovoljaca, ustvari sastoji svega u pola godine, za koje vreme ovi poslednji treba da steknu izvesne kvalifikacije. Stoga je iznenađujuće što je ovaj broj dostigao samo 29%. Ovo se tumači slabom propagandom u jedinicama regularne armije, među obveznicima koji su otslužili svoj redovan dvogodišnji rok, što se u izvesnoj meri odrazilo i nezainteresovanosti mladih oficira regularne armije za pitanje *Teritorijalne armije*.

Kao što je napred rečeno, oni vojnici koji su u toku službe u regularnoj armiji stekli izvesne činove, ne mogu ih zadržati u *Teritorijalnoj armiji*, ukoliko se nisu u nju javili kao dobrovoljci; prema tome, njihove sposobnosti ostaju neiskorišćene. Zbog neravnoteže između regularne armije, *Teritorijalne armije*, drugih rezervnih snaga i samog broja stanovništva, dolazi do toga da veliki broj ljudi, pošto bude prebačen u rezervu, odlazi u druge rezervne korpuse ili rodove i službe, i tako dobija priliku da ponovo postigne svoj čin, ali time menja i specijalizaciju. Tako, u izvesnim jedinicama ovih drugih rezervnih službi, procenat onih koji su ponovo dobili svoje činove dostiže i do 75%, što za *teritorijalnu službu*

¹⁾ Vidi *Vojno delo* br. 6 i 11/53.

²⁾ Reč je o stalnom kadru.

pretstavlja skoro nerešiv problem, jer za 60 dana obuke nije moguće menjati specijalizaciju.

Drugi problem se pojavljuje u velikoj razlici u godinama između dobrovoljaca Teritorijalne armije, od kojih je većina onih koji su stupili u nju 1947 imala oko 30 godina (sada ima 35—38 godina), i onih obveznika koji po otsluženju roka pripadaju Teritorijalnoj armiji u svojoj 21 godini. I ovo unekoliko utiče na priliv dobrovoljaca starijih godišta.

Problem rezervnog starešinskog kadra sastoji se u tome što rezervni oficiri Nacionalne službe u toku svoje dvogodišnje obuke ne stiču nikakvu specijalizaciju, a što bi bila prirodna težnja, kako u civilnom, tako i u vojnom životu. Sa predviđenom obukom od svega 60 dana — u toku od tri i po godine rezervne službe — prirodno je da se takva specijalizacija ne može postići, što umnogome otežava pitanje stručne popune kadra Teritorijalne armije.

Pošto je po sadašnjoj zamisli regrutovanje za Teritorijalnu armiju produženo do 1958 godine, to će do tog roka i priliv biti obezbeđen. Ukoliko se priliv dobrovoljaca u toku ovog obaveznog služenja u Teritorijalnoj armiji i na kraju istog ne poboljša, dogodiće se da će ova armija ostati uglavnom bez mlađih starešina i osetno oskudevati u instruktorima. Da bi se ovo rešilo, pisac članka, pored predloga za poboljšanje akcije na prikupljanju dobrovoljaca, predlaže da se naknadnim dobrovoljcima, pored predviđenih 9 funti sterlinga godišnje, za svakih sledećih pet godina dodaje po 3 funte, te da se tako godišnja naknada poveća na 12 funti; on smatra da bi ovih naknadnih pet godina efikasno uticale na stvaranje karijere dobrovoljaca Teritorijalne armije, tako da bi u tom periodu oficiri mogli steći pravo na unapređenje u čin kapetana, a podoficiri u čin vodnika i eventualno starijeg vodnika. Osim toga, da bi se poboljšao priliv dobrovoljaca, pisac predlaže da se u izvesnim drugim rodovima smanji procenat ponovo unapređenih.

R. A.

(*Journal Royal United Service Institution*, novembar 1953)

BRITANCI USVAJAJU NOVU BELGISKU PUŠKU

Britanska armija je poručila 5.000 novih pušaka FNB .30*) (*Fabrique Nationale de Belgique*), koja je, izgleda, usvojena kao standardna puška zemalja-članica NATO-a. Stara britanska puška, koja je bila u naoružanju u toku čitave 52 godine, sprema se za muzej.

Prilikom opita koji su izvršeni u Engleskoj, nova puška se pokazala kao izvanredno efikasna i Britanci je smatraju za najbolju pušku na svetu. Prilikom svog ekspezea u britanskom Donjem domu, premijer Čerčil je izjavio da će, usled jednostavnosti konstrukcije belgiske puške, njena izrada biti brža, a održavanje lakše. Zbog toga je ona bolja od najnovijeg modela britanske puške, s kojom je u pogledu ostalih osobina potpuno ravnopravna.

Puška FNB .30 može da gađa pojedinačnom ili automatskom vatrom, sa velikom preciznošću. Britanci su dobili licencu za njenu izradu u samoj Britaniji, te je docije neće morati da uvoze iz Belgije. Zasada puška staje oko 30 funti sterlinga (25.200 din.).

(*Daily Mail*, 20 januar 1954)

ŠVAJCARSKA

NACIONALNA ODBRANA ŠVAJCARSKE

U nekoliko mahova su se dosada u toku ovih zadnjih pedeset godina, obeleženih u Švajcarskoj sa dve opšte mobilizacije, — što znači punih devet godina aktivne vojne službe¹⁾, — pojavile knjige (sa zvaničnog ili privatnog izvora) koje su prikazale narodu napore, učinjene u vrhovima državne uprave, u cilju preobražaja i uvećanja naoružanja švajcarskih oružanih snaga.

* Iznos je konvertiran po obračunskom kursu.

¹⁾ Švajcarska armija je tokom oba svetska rata bila pod oružjem.

U jednom od poznatih švajcarskih listova dat je prikaz Žana Nikolijea o nedavno izašloj knjizi »Naša narodna odbrana.«²⁾ Ovo obimno delo daje pregled svih švajcarskih odbranbenih napora, prikazujući na sasvim jasan način neizbežne i značajne promene koje su bile izvršene u strukturi Armije.

S obzirom da se redakcioni odbor za ovo delo sastojao od najviših švajcarskih vojnih i vojno-političkih autoriteta, to ono ne odražava izvesno gledište i slobodno razmišljanje pojedinih autora, već prikazuje, manje-više, zvanično stajnište švajcarskih rukovodećih krugova po pitanju narodne odbrane i Švajcarske armije.

Stoga ovom prilikom ne posmatramo pomenuti članak kao prikaz, već kao izvor informativnog materijala koji nam pruža izvesnu sliku onoga što se dešava u Švajcarskoj na polju odbrane. U tome vidu i dajemo članak u izvodu.

Jedan od glavnih redaktora ovog dela, general Gizan, sa svojom uobičajenom preciznošću, potseća na to da, ako savremeni rat bude totalnog karaktera, biće i volja švajcarskog naroda za odbranom totalna. Zbog toga su Armija kao i celokupna nacionalna odbrana morale biti reorganizovane i modernizovane, obuhvatajući ujedno moralnu, duhovnu i društvenu pripremu celog naroda. Sa svoje strane, šef švajcarskog Generalštaba u jednom odeljku knjige konstatuje da, iako je Armija nacionalna ustanova, o čemu nema potrebe ni da se diskutuje, mnogi ljudi zamišljaju da su još u onom vremenu kada su građanska lica, uprkos ratu, mogla da obavljaju svoje poslove nezavisno od bojišta, odnosno u pozadini fronta koji su držale trupe.

Ništa se više ne bi moglo improvizovati u poslednjem času, pred eventualnim neprijateljem koji bi doveo do toga da strada ne samo švajcarska vojska, već i cela zemlja usled destruktivnog efekta moćnih sredstava prilikom kopnenog, vazdušnog i atomskog napada. No, ako je Švajcarska u dobrom položaju u pogledu svoje zaštite u odnosu na vojno-političku situaciju Evrope, ona je još daleko od toga da može da računa na svoju civilnu PA zaštitu.

Švajcarska i totalni rat. — Sa svoje strane, pukovnik-korpusni komandant, Gonar, definiše i raščlanjuje na potpuno jasan način skup raznih činjenica koje dopuštaju pojedincima da veruju kako je treći svetski rat, ustvari, već donekle otpočeo. Treba, svakako, podvući da »svuda, bez obzira na kome se stepnju nalazio, mirnodopski ekonomski sistem ustupa postepeno mesto ratnoj ekonomiji, odnosno da se svet, budući da je početni period običnog preoružavanja prošao, nalazi u stanju progresivne mobilizacije«.

Oružje i municija su izrađeni u velikim količinama, sve veći su kontingenti trupa stavljeni pod oružje, sve je gušća mreža aerodroma i radara, manevri se izvode sa tako realnim pretpostavkama kakvi nisu bili nikada ranije, sklopljeni su razni vojni sporazumi, preduzet je niz mera koje odgovaraju koncepciji jednog dugotrajnog, totalnog rata. Da, totalnog, pošto psihološka odbrana od rata i subverzivna propaganda moraju biti još za vreme mira aktivno i energično sprovedene. Konačno, tehnički razvoj vrši dvostruki uticaj na vođenje rata: s jedne strane, dopušta uvođenje novog i sve moćnijeg naoružanja, a, s druge, poboljšava uslove transporta trupa i sredstava. Vazduhoplovstvo, udarna sredstva i transport biće u modernom ratu naročito opasni. Dirigovana sredstva i avioni bez pilota predstavljaju oruđa čija primena može imati odlučan uticaj na vođenje rata. Ali na tom polju još mnogi problemi moraju biti rešeni. Biće potrebno još dosta vremena da jedan dirigovani projektil bude usavršen do te mere da može preći okean. Vazduhoplovstvo kao transportno sredstvo za velike daljine, sa eksplozivom isto tako moćnim koliko i skupim, ostaje i dalje moćno oružje rata. Nema spora da radar nije još tehnički doteran.

Ukratko, ako bi se išlo na to da se rat automatizuje, može se reći da bitka bez vojnika, u bliskoj budućnosti, neće još biti aktuelna. Atomsko oružje nije samo za sebe dovoljno; ono ne čini izlišnim ostala ofanzivna oruđa. To je samo dopunsko i moćno sredstvo koje se može uvesti u sadašnji sistem konvencionalnog naoružanja.

²⁾ *Notre défense nationale*, izd. Gotfrid Šmit, Cirihi i Ženeva 1954.

Da bi se postigli obimni i trajni rezultati, potrebno je da specijalni oblici modernog rata budu uopšteni. Međutim, može se već sada konstatovati da je atomska bomba novo oružje, čija se upotreba u budućem sukobu može smatrati kao verovatna. Nijedna država, dakle, ne može zanemariti rešavanje pitanja odbrane zemlje od atomskog naoružanja.

Što se tiče Švajcarske, ma kakva bila veličina opasnosti koja bude zapretila zemlji, ne treba se obeshrabriti. Iako u pogledu pojedinih oruđa nije nikada postojala apsolutna zaštita, ne postoji oruđe za koje se, pre ili posle, nije našlo protivsredstvo. Da bi bila efikasna, Švajcarska pasivna zaštita ne sme biti improvizovana. Švajcarsko stanovništvo mora da bude obavješteno o onome od čega treba da strahuje, odnosno čemu treba da se nada.

Vojno-politički značaj Švajcarske. — Tehnički radovi objavljeni ovih zadnjih godina i manevri država-članica NATO-a, ostavili su Švajcarsku, sa puno takta i razumevanja, postrani kao neutralnu zemlju, i to kako u njihovim razmatranjima, tako i u vojnim planovima. To ne znači da u tim planovima, u slučaju agresije protiv Zapadne Evrope, Švajcarska, a naročito njena Armija, neće biti uzete u obzir. Švajcarska teritorija zadržava svoj puni značaj u slučaju rata u Centralnoj Evropi, tj. u slučaju kada bi bilo odlučeno da se brani Rajna ili oblast istočno od ove reke. Geografski položaj daje Švajcarskoj važnu ulogu čak i u doba oklopnih sredstava i avijacije. Preko njene teritorije prolaze komunikacije od velikog značaja iz strategiski važne zone Dunava u pravcu Francuske. Svaki onaj ko bude gospodario švajcarskom visoravni raspolaže velikom slobodom manevra južno od Rajne, u pravcu Zapadnog Sredozemlja. Što se tiče veza sever-jug koje prolaze preko Švajcarske, o tome ne treba ni raspravljati.

Koji će oblik uzeti eventualni napad na Švajcarsku zavisice od toga da li će neprijatelj smatrati ovu zemlju kao ideološki cilj, ili će je želeći da iskoristi ekonomski, odnosno, u slučaju potrebe, vojnički.

Sve to dokazuje apsolutnu potrebu da Švajcarska bude spremna za takvu situaciju. Obaveza da se brani, kako na kopnu tako i u vazduhu, nameće joj teške žrtve. Jedna stvar je sigurna: Švajcarska će biti poštovana onoliko koliko bude spremna da se suprotstavi moderno opremljenom napadaču.

(*Gazette de Lausanne*, 2 februar 1954)

Š V E D S K A

OBUKA ŠVEDSKIH VOJNIKA SA NAPALM-BOMBOM

U jednom od poznatih belgiskih listova izišao je članak njihovog specijalnog dopisnika iz Štokholma, H. Masalskog, u kome ovaj iznosi svoje utiske prilikom posete koju je učinio Školi zaštite u Rozerbergu. Evo tog članka u izvodu.

Mnogi stanovnici Štokholma, verovatno, i ne znaju da se samo na 60 km od njihove varoši, na zemljištu koje okružuje zamak Rozerberg, vrše probe sa napalm-bombama. Na tom istom mestu stotine vojnika, snabdevenih zaštitnim maskama protiv otrovnih gasova, svakodnevno, danju i noću, vrše opite sa novim otrovima.

Dosada se već dosta pisalo o švedskom vazduhoplovstvu koje je po snazi na trećem mestu na Zapadu, a na četvrtom na svetu; u Švedskoj mornarici koja, stojeći na mrtvoj straži ispred sovjetskog gorostasa, štiti obale Švedske. Detaljno su opisivani švedski vojni manevri, dejstvo oklopnih jedinica u južnim oblastima i gerilsko ratovanje u severnim krajevima gde su šume jako guste, a močvare ogromne i duboke. Govorilo se, takođe, o podzemnim instalacijama na obali, ispod stena visokih 30 m, u koje se mogu skloniti čak i ratni brodovi.

»ABC« Švedske armije. — Škola zaštite u Rozerbergu naziva se ponekad i »ABC Armije«. Ova slova označavaju zaštitu protiv atomskog, biološkog i hemiskog rata. Škola u Rozerbergu je odeljak Pešadiške škole gađanja i radi u tesnoj saradnji sa Institutom za istraživanja i opite na polju narodne odbrane.

Što se tiče zaštite protiv atomske bombe, ona se prvenstveno sastoji u zaštiti stanovništva putem obaveštavanja i merama saniranja onih oblasti koje su izložene radioaktivnom dejstvu. Postoji specijalan aparat koji omogućuje da se utvrdi ova radioaktivnost; to je aparat *Cobold 60*, čije reagovanje služi za obaveštavanje stanovništva.

Međutim, najinteresantnije vežbe koje se izvode u Rozerbergu su, bez svake sumnje, opiti koji se izvode sa napalm-bombama, sa tom lepljivom masom koja se, jednom zapaljena, ne može ugaziti vodom. Naprotiv, plamen napalma gori i na vodi i može na taj način da zapali i brodove. Uostalom, zar se nije već ranije govorilo o tome kako je u Koreji napalm pretvarao oklopne jedinice u pepeo?

Švedska škola zaštite u Rozerbergu posvetila je naročitu pažnju svojim opitima sa napalmom. Pisac članka imao je priliku da prisustvuje eksploziji jedne napalm-bombe i ovako opisuje taj događaj:

»Bomba je eksplodirala sa paklenim treskom i ostavila iza sebe hiljade plamena razasutih po celoj ravnici koji su davali utisak kao da skaču s drveta na drvo i da su zapalili pokrivače i odela na vojnicima. Videli smo ljude pretvorene u prave žive buktinje. Naravno, sve su mere predostrožnosti bile preduzete. Niko nije bio čak ni ranjen.«

Švedska zaštitna odeća protiv napalma

I pored ovako živopisnog opisa eksplozija napalm-bombe, pisac odmah zatim iznosi kako se ovi mali plameni od napalm-bombe daju vrlo lako ugaziti jednostavnim ugušivanjem. Jedan teži pokrivač bačen na plamen napalm-bombe dovoljan je da ga uguši za nekoliko minuta.

Psihološko oruđe. — Oficir koji je rukovodio vežbom izjavio je, sasvim opravdano, po završetku iste, da je napalm u osnovi *psihološko oruđe*. »Dugotrajnim ispitivanjima mi smo došli do toga saznanja. Glavno je to da nam je pošlo za rukom da uklonimo strah i paniku koju bi izazvala napalm-bomba među stanovništvom, i što smo uspjeli da je ugazimo.«

Ovom prilikom je ujedno prikazano da oklopna kola mogu da produže sa svojom akcijom uprkos napada sa napalm-bombama. Ipak, treba dobro razmisliti da li bi civilno stanovništvo imalo za svoju ličnu zaštitu iste mogućnosti kao vojnici koji vrše opite.

Bez obzira na ovo, dosada se moglo utvrditi da napalm uništava dosta brzo pamuk. Naprotiv, ako se jedan komad vunene tkanine pokrije napalmom i

zapali, on će slabo goreti i posle više minuta sagorevanja pokazaće samo nekoliko rupa. Vojnici su prolazili kroz vatrenu prepreku od napalm-bombi zaštićavajući sebe samo svojim ogrtačima od čoje, prebačenim preko glave slično suncobranu na kapi ili kapuljači. Posle toga, ova vatrena prepreka bila je ugašena za nekoliko minuta.

Bojni otrovi. — Neuporedivo opasniji su bojni otrovi. Već sama imena nekih od njih, kao što su *sarin* i *tabun*, ulivaju strahopoštovanje. Kod njih se ne može zapaziti trenutak kada počinje trovanje. Simptomi se primećuju ponekad tek posle 20 časova i smrt nastupa lagano i sa mnogo bola. Opiti izvršeni nad zamorčićima i zečevima ostavljaju sliku koja se dugo pamti.

Pa ipak, u Rozerbergu se mogu naći ljudi koji na sebi isprobavaju neka od ovih nehumanih sredstava. Minimalna kapljica izvesne tečnosti bez mirisa i boje u stanju je da izazove, posle nekoliko časova, otvorenu ranu koja može da zaceli tek posle skoro 6 nedelja. Jedan otrov bez mirisa, koji se udiše samo nekoliko trenutaka, u stanju je da u toku nekoliko časova stalno draži na povraćanje i kašalj.

Pisac članka završava svoja izlaganja konstatacijom da, iako je Švedska bila pošteđena od rata, to joj ništa ne smeta da bude u toku svih pronalazaka čije je poznavanje danas neophodno za sve narode koji su čvrsto odlučili da brane svoju zemlju od agresije. Čineći aluziju na želju Švedske da očuva svoju nezavisnost, pisac, završavajući, postavlja pitanje da li ti narodi to mogu da učine nezavisno jedan od drugog ili ne?

(*La Nation Belge*, decembar 1953)

DATA JE U ŠTAMPU

VOJNA GEOGRAFIJA — OPŠTI DEO

Od general-majora Ivana Božiča

U PRIPREMI SU

VOJNA GEOGRAFIJA — JUGOSLAVIJA

I

VOJNA GEOGRAFIJA — SUSEDNE ZEMLJE

DA BI SE MOGAO OBEZBEDITI TIRAŽ OVIH
KNJIGA POTREBNO JE DA ZAINTERESO-
VANI ODMAH JAVE VOJNOIZDAVAČKOM
ZAVODU „VOJNO DELO“ KOLIKO IM JE I
KOJIH KNJIGA POTREBNO.